

ANTO-CARTE

sociaal realisme met een mystieke stralenkrans

Kris Huygen

Tot 27 september 2026 liep in het Van Buuren Museum & Gardens een dubbeltentoonstelling *Innerlijke Gebieden*, die schilderijen van Gustave Van de Woestyne (1881-1947) uit de vaste collectie van het huis plaatste naast werken van zijn – zeker in Vlaanderen – minder bekende tijd-genoot Anto-Carte (1886-1954).

Door hun sterk spiritueel en religieus perspectief hebben sommige schilderijen van Carte inderdaad iets van die van Gustave Van de Woestyne. Sommige kunstcritici noemden hem ten onrechte de Waalse expressionist, maar zelfs Van de Woestyne was eigenlijk geen expressionist. De zogenaamde eerste Latemse school waartoe hij behoorde, samen met de oudere De Saedeleer en George Minne, werd om commerciële redenen door galerijhouder Gustave Van Hecke van Séléction verbonden met de expressionistische kunstenaars van de zogenaamde tweede Latemse school (Gust De Smet, Van den Berghe, Permeke). Maar inhoudelijk leunde de eerste groep nog aan bij het traditioneel symbolisme, terwijl de tweede groep voluit koos voor de moderniteit van het kubisme en expressionisme.

Hoewel de werken van Anto-Carte aan die van Van de Woestyne doen denken (Karel noemde Carte misprijzend een navolger van zijn broer) is er toch een groot verschil tussen beide kunstenaars. Waar beiden inspiratie vonden bij Pieter Breughel, zijn de boerenportretten van Van de Woestyne ‘Middeleeuws’ en tijdloos van sfeer, terwijl de boeren van Anto-Carte door hun kleding alleen al (met een typische sjaal om de hals) eigentijds zijn.

De twee kunstenaars hadden trouwens ook een totaal verschillende sociale afkomst. Van de Woestyne kwam uit een gegoede Gentse familie en als broer van de dichter Karel kwam hij al snel terecht in de artistieke kring van Sint Martens Latem. Anto-Carte werd geboren in Bergen als zoon van een meubelmaker en ging op veertienjarige leeftijd in de leer

bij de Bergense decorateur Franz Depooter. Hij had zich in 1897 al ingeschreven voor de avondlessen aan de Academie voor Schone Kunsten van Bergen in de richting schilder-decorateur. Later kreeg hij de steun van enkele Bergense mecenasen en kon naar Brussel trekken. In mijn artikel over de schilder-theosoof Jean Delville (*Portulaan* nr.167) schreef ik al dat Carte vanaf 1908 les volgde aan de Academie voor Schone Kunsten in Brussel bij de symbolisten Delville en Montald.

In 1909 won Carte de eerste prijs van de Academie in de categorie landschap en kon hij zich tussen 1910 en 1912 met een studiebeurs in Parijs verder vervolmaken. Hij liep stage in het atelier van Cavaillé-Coll en later in het theaterdecoratie-atelier van Léon Bakst, dan medewerker van Diaghilev van de *Ballets russes*. In Parijs ontmoette Carte ook de symbolistische dichter Emile Verhaeren, wiens poëzie een inspiratiebron zou worden voor zijn werk als boekillustrator.

INSPIRATIE IN DE KLASSIEKE OUDHEID EN DE BIJBEL

De werken van Antoine Victor Carte (pas in 1917 zal hij tekenen als Anto-Cardé, met een bindteken) uit deze eerste periode dragen duidelijk de stempel van zijn symbolistische meesters. Hun werk stond mijlen ver van de 'moderne' stromingen zoals het fauvisme, kubisme, futurisme en abstractie die dan opgang maakten.

In 1910 tekent hij de aquarel *Orpheus bekoort de wilde dieren* (in 1996 verkocht bij een veiling van Belgische kunstenaars). In de catalogoog van de veiling kan men lezen dat '*les rehauts d'or sur la cape, la sandale et la lyre n'auraient pas été dédaignées d'un Klimt*'.

Uit 1912 dateert *La Chevauchée fantastique*, een uitgelaten sprookjesspektakel in zonnige kleuren, met verwijzingen naar het theater. Op 24 oktober 2026 werd het te koop aangeboden door Galerie De Vuyst in Lokeren.

In 1914 schildert hij *Le Vainqueur*: Bellerophon gezeten op Pegasus die de Amazones overwint. Dit werk behoort vandaag tot de collectie van de stad La Louvière.

Nog in 1916 maakt hij de gouache *Jason en Medea*,

een ander thema uit de Oudheid, typisch voor het symbolisme. Maar in 1913 vindt hij ook voor het eerst inspiratie in christelijk geïnspireerde thema's. Zijn eerste versie van *Le Martyre de saint Sébastien* uit 1913 is wel nog duidelijk symbolistisch van picturale uitwerking, en met zijn theatrale achtergrond, sterk gelijkend op werken van leermeester Delville.

Maar datzelfde jaar schildert Carte ook de parabel *Le fils prodigue*, de Verloren Zoon. Hier geen symbolisme meer, maar sociaal realisme met de essentie van deze gelijkenis uit Lucas 15, 1-3.11-32.

Een massieve vaderfiguur in werkkledij op klompen (niet de rijke boer uit de parabel), die heel het midden van het doek inneemt en in onvoorwaardelijke liefde en vergeving zijn hoofd buigt naar zijn half-naakte, knielende, berooide zoon op grauwe, blote voeten.

De gekruisigde Jezus wordt het belangrijkste thema van werken geschilderd tijdens en kort na de gruwel van de Eerste Wereldoorlog. *De Grafdelver* uit 1918 toont een Jezus aan het kruis met naast hem een nederige, gebogen man met spade en lantaren die het lichaam bijlicht. Een somber olieverfschilderij op hout, waarin blauwe huizen op de achtergrond, de groene halsdoek van de delver en een klein boeketje bloemen aan de voet van het kruis wat kleur brengen. Carte heeft ook een monotype gemaakt op dit thema *De dodenwake van de grafdelver*, waar de rode trui van de delver en de oranje bloemen de kleur brengen.

In *Op weg naar het graf* uit datzelfde jaar wordt het lichaam van een naakte Jezus op een wit laken weggedragen op de gebogen schouders van vier werklieden. De rouwstoet loopt in een diagonaal linksboven uit het beeld en onderaan strekt een liggende, halfnaakte vrouwenfiguur haar handen uit naar de groep.

De bedroefde vrouwen (1919) en een *Mater dolorosa* tonen hoe Anto-Carte zich inleeft in het verdriet van de moeder over haar dode zoon. Maar hier geen mooie, jonge vrouw zoals Michelangelo haar beitelde, maar een oude, uitgeteerde vrouw op klompen die op haar knieën het lichaam van haar dode zoon draagt, te zien aan de attributen een jonge mijnwerker, omgekomen in een ongeval. Het doek kreeg pas later de titel *Pieta*. Constantin Meunier gebruikte in 1889 dit thema van een dode mijnwerkerszoon al voor zijn beeldengroep *Grauwvuur*, maar in de interpretatie van Carte kreeg het werk een duidelijk christelijke connotatie.

DE RELIGIEUZE REVIVAL VAN DE JAREN TWINTIG.

In 1920 is Carte stichtend lid van *L'Art monumental* een initiatief van Delville en neemt hij voor het eerst deel aan de Biënnale van Venetië. François André, een advocaat uit Bergen die hem eerder aan Emiel Verhaeren had voorgesteld, schrijft een monografie over hem.

In 1921 hangen er in de sectie 'Les Ymagiers belges' op het 14de Salon d'Automne in Parijs, negen werken van Carte naast die van Van de Woestyne, De Saedeleer, Isidoor Opsomer en Marcel Wolfers. Hij heeft ook de affiche ontworpen.

Carte begint een samenwerking met de glasmaker F.-P. Colpaert en op de legendarische Art-Déco tentoonstelling in 1925 in Parijs, zal hij zijn glasramen tonen in een luxueuze kamer ontworpen door Philippe Wolfers. Ze blijven lange tijd bevriend.

Hij neemt deel aan de sectie Religieuze kunst op het Salon d'Automne in Parijs en toont er *Witte donderdag* (zie foto), later aangekocht door de

KMSKB. Zijn *moment de gloire* komt in 1925 wanneer hij een solotentoonstelling krijgt in het Carnegie Institute in Pittsburgh, later in het Cleveland Museum of Art. Hij verkoopt er al de werken die dan nog niet in privé-bezit zijn.

L'Enfant roi uit 1919 komt terecht in New York en zijn *Annunciation* uit 1923 blijft in Pittsburgh.

De Twee Blinden naar Pieter Breughel uit 1924 hangt vandaag in de Boverie in Luik.

In deze periode maakt Carte ook meerdere triptieken. *Les Offrandes* uit 1923 is een intrigerend drieluik, met centraal drie vissers die een dode, lijkkleke zeemeermin hebben opgevist en haar opgehangen aan haar armen dragen. Haar gezicht is verborgen achter één van haar handen.

Een van de vissers staat met zijn klomp op haar staart. Op het linker paneel een vrouw met bloemen-

krans, een vergane sloep op de achtergrond. Rechts een jonge visser die een zeilboot

aanbiedt.

Carte hield van het water en de zee en hij maakte ook verschillende portretten van in zichzelf gekeerde zeelui, schippers en matrozen met zware werkmanshanden en de typische korte, zwarte muts

Een andere tryptiek *La Descente du croix* uit 1926 heeft centraal een staande *Mater dolorosa*, links geflankeerd door een treurende blonde Maria Magdalena met doornenkroon in de hand en rechts de jonge Johannes en een boer. In 1931 schildert hij nog een Kruisafneming.

Ook het thema van Sint Sebastiaan herneemt hij enkele keren. De Romeinse soldaten worden vervangen door leden van een boogschuttersgilde. Een aquarel uit 1920 noemt hij trouwens *Tireurs à l'Arc au Borinage* en ook op het olieverfschilderij uit 1925 (bezit van de provincie Henegouwen) knielen twee eenvoudige boeren voor een Sebastiaan in lendenbroek. De jonge man hangt vastgebonden aan een boom, een vaasje bloemen aan zijn voeten, het dorp op de achtergrond,

DE KUNSTKRING NERVIA

Carte had om den brode al verschillende affiches ontworpen in Art-Nouveau stijl, maar zijn eerste commercieel succes heeft hij in 1917, wanneer hij deelneemt aan het *Salon de l'Illustration*, georganiseerd door het *Musée du Livre* in Brussel. Het Letterenhuis bezit de affiche die hij toen heeft ontworpen, waarop een monnik in Middeleeuwse pij een boek zit te illustreren, een bloem als voorbeeld in de hand. Carte toonde toen een reeks tekeningen gebaseerd op het werk van Emile Verhaeren. In 1920 ontwerpt hij de iconische affiche voor het 25ste salon van de *Cercle Artistique de Mons*. Die toont zijn eerste versie van *l'Effort* (naar Verhaeren), een gespierde man met halsdoek over zijn trui, die met moeite een boot door de stroming roeit.

Het jaar 1925 betekent een breuk in zijn persoonlijk leven. Hij scheidt van zijn eerste vrouw en vestigt zich met Julie Franz in Woutersbrakel,

Waals Brabant. In Italië heeft hij de Renaissanceschilders bewonderd, zijn schilderijen worden transparanter, lichter van kleur. Hij is gelukkig, maar het dramatische van zijn vroege werk gaat voor een deel verloren. Hij schildert verschillende *Moeder en Kind* werken, de wereldse versie van het katholieke *Maria met kindje Jezus*.

Hij tekent ook Verhaerens *L'Homme au roseau*, de veerman met een rietje in de mond, die het embleem wordt van de Waalse *Nervië* groep, die hij in 1929 sticht samen met vriend en schilder Louis Buisseret en de verzekeringsagent Léon Eeckman. Die groep wordt door sommigen gezien als een Waalse reactie op de Vlaamse expressionisten, maar *Nervië* probeert vooral een aantal jongere Waalse kunstenaars bijeen te brengen en hun werk te tonen in gezamenlijke tentoonstellingen. *Nervië* heeft geen tijdschrift noch manifest, en wil een intimistische, menselijke kunst tonen, die zijn inspiratie vindt in het Italië van de Renaissance en in het symbolisme. De jonge schilders zijn Léon Devos, Léon Navez (ook een oudleerling van Delville), Taf Wallet, Frans Depooter (zoon van Cartes leermeester) en Jean Winance. De oudere, gevestigde kunstenaars Rodolphe Strebelle en Pierre Paulus vervoegen de groep. *Nervië* krijgt politieke steun van de Waalsgezinde socialistische voorman van de Belgische Werkliedenpartij Jules Destrée en van de liberaal Paul-Emile Janson. De groep stelt voor het eerst tentoon in La Louvière, verschillende keren in Brussel en in 1932 bij de *Cercle Artistique et Littéraire* van Gent. Ze hebben bij deze gelegenheid de Gentse beeldhouwer Geo Verbanck uitgenodigd.

Nervië blijft bestaan tot 1939. In deze periode schildert Anto-Carte zijn bekende *Moeder en Kind* schilderijen, waaronder een werk uit 1935 dat op de tentoonstelling in het Van Buuren huis hing. Het zijn lieflijke portretten van blonde, blauwogige figuren, die me persoonlijk niet echt aanspreken. Sommige werken van Carte lijken inderdaad sterk op die van Gustave Van de Woestyne. Carte vermeldt

dikwijls geen datum wat chronologische vergelijking moeilijk maakt.

In ieder geval zou zijn *Les pèlerins d'Emmaüs*, nu in de collectie van de Boverie in Luik, een mooie pendant zijn voor Van de Woestyne's *Christus in de woestijn*, uit 1939, in het MSK van Gent. Cartes olieverfdoeken hebben die bijzondere patine die aan tempera doet denken, omdat hij geen vernis gebruikte maar zijn werken inwreef met was.

LESGEVER DECORATIEVE KUNSTEN – ONTWERPER VAN POSTZEGELS EN GLASRAMEN

Henri Van De Velde nodigt Anto-Carte in 1929 uit om het theaterdecoratie atelier te leiden in La Cambre. Hij zal de kostuums en decors ontwerpen voor het ballet *Martyre de saint Sébastien* van de danseres Akarova op muziek van Claude Debussy. Tussen 1932 tot 1954 geeft hij les in de kunst van het Glasraam aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Brussel. Hij is er de opvolger van Montald, later van Fabry. Hij zal ook van 1933 tot 1936 Gustave Van de Woestyne vervangen als adjunct-lesgever van de cursus decoratieve en monumentale kunst aan La Cambre.

Tijdens het interbellum zijn er ook in België pogingen om de religieuze kunst te moderniseren. Er is *De Pelgrim* beweging in 1924 gesticht in Antwerpen door Felix Timmermans, architect Flor Van Reeth en schrijver Ernest Van der Hallen. In Franstalig België werd *La Croix latine* opgericht door Dom Martin Martin osb (1889–1965), een Benedictijner monnik van de Leuvense Abdij Keizersberg, waar ook Van de Woestyne een korte tijd was ingetreden. Dom Martin verwerft in de jaren 1920 en

1930 grote faam met zijn luxueuze, geometrische art-deco, religieus zilverwerk, kerkinterieurs en meubels die hij laat uitvoeren door de bekende zilver- en goudsmeders Wolfers Frères.

Anto-Carte heeft een grote affiniteit met deze beweging en zal verschillende opdrachten aanvaarden uit katholieke hoek. In 1928 ontwerpt hij zo de "Eerste Orval" reeks, één van de meest gezochte postzegelreeksen, toen uitgegeven om geld in te zamelen voor de

wederopbouw van de Abdij van Orval.

Hij ontwerpt ook de glasramen voor verschillende gebouwen en kerken. Het eerste zijn glasramen voor het douchegebouw in Hensies-Pommereuil uit 1921, die in 1977 van de sloop werden gered en vandaag in de inkomsthal van de Polytechnische Faculteit van UMons hangen. In 1927 ontwerpt hij voor het Institut Waroqué glasramen ter herdenking van de Eerste Wereldoorlog *Mort pour la Patrie*. Net zoals die van Hensies-Pommereuil zijn het *dubbele* glasramen die achter mekaar worden geplaatst en zo een diepte-effect creëren.

Van de glasramen die hij in 1925 ontwierp voor de eetzaal *Gioconda* van Philippe Wolfers op de legendarische Art-Deco tentoonstelling in Parijs zijn slechts cartons en een foto bewaard. Op twee van de zijpanelen zijn *sirenes* afgebeeld, thema dat hij al in zijn triptiek *Offrandes* had gebruikt. Hij werkte toen voor het eerst samen met Florent-Prosper Colpaert, de bekende meester glazenier uit Brussel. Carte zal al zijn ontwerpen maken in samenwerking met Colpaert en na diens dood met de zoon.

Zijn ontwerpen voor de glasramen van de *Notre-Dame du Sacré-Coeur* kerk in Etterbeek dateren uit 1928 (zie foto). Voor de Wereldtentoonstelling van 1935 werkt hij samen met Colpaert aan een rechthoekige vensterwand voor een monumentale 'gare modèle' van de architect Victor Bourgeois. De namen van verschillende bestemmingen (Amsterdam, La Haye...) staan bovenaan, treinen, vliegtuigen en schepen verwijzen naar verschillende transportmiddelen en centraal troont Mercurius met zijn staf, god van de reizigers en van de handel. Deze glasramen zijn verdwenen, maar een foto toont nog de monumentaliteit van het werk, met Carte die op een ladder de cartons staat te verbeteren. Ook uit 1935 dateren glasramen voor de Benedictijnenabdij in Sint-Andries Brugge en tussen 1933 en 1939 werkt hij aan de glasramen voor de oude abdijkerk *Notre-Dame de la Cambre et Saint-Philippe Neri* in Brussel. Ten slotte ontwerpt hij ook na de Tweede Wereldoorlog nog glasramen voor de zijbeuken van de basiliek van Koekelberg.

Vanaf 1937 woonde Anto-Carte in de Kluisstraat in Elsene en het is daar dat hij gewond werd door de inslag van een V1 bom.

Finale consecratie kwam er wel in 1949 met een retrospectieve in het Museum voor Schone Kunsten in Bergen en zijn verkiezing in 1951 tot lid van de Koninklijke Academie van België (Die eer was Van de Woestyne al in 1941 te beurt gevallen).

Anto-Carte stierf in 1954 na jaren ziekte.

- ANTO-CARTE. Retrospectieve (1886-1954). Cataloog bij de tentoonstelling in het Musée des Beaux-Arts. Mons, 21 sept-12 nov.1995. Met bijdragen van Michel De Reymaeker, Pascal Van Zuylen, Ignace Vandevivere, Xavier Canonne, Emmanuelle Dubuisson, Cécile Dulière, Yvette Vanden Bemden en Christiane Piérard. EX&CO et Atelier Ledoux Edition.
- NERVIA/ SINT-MARTENS-LATEM koppelteken. Museum van Elsene, 22 okt. 2015 -17 jan.2016. Uitg. Racine/Lannoo.
- ANTO-CARTE Hemel en aarde. Cataloog gepubliceerd naar aanleiding van de gelijknamige tentoonstelling in het BAM van 19 maart tem 21 augustus 2022. Onder redactie van Denis Laoureux. Uitgave BA^M en Snoeck.
- INNERLIJKE GEBIEDEN. Anto-Carte en Gustave van de Woestyne. Bezoekersgids Van Buuren Museum&Gardens. 2026
- www.antocarte.art

Een eerste versie van dit artikel verscheen in het 4de kwartaal van 2026 van *Portulaan* jrg. 42, nr. 168, blz. 6-13